

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioan. Petri Maffei, Bergomatis, E Societate Iesv,
Historiarvm Indicarvm Libri XVI.**

Maffei, Giovanni Pietro

Antverpiae, 1605

Historiarvm Indicarvm Liber Dvodecimvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11473

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER DVODECIMVS.

DURA iam hinc & vberiora de progressu
 Euangelii, deque rectæ in Deum fidei propa-
 gatione, dicentur. Quippe, ad hæc vsquetem-
 pora, constituendis emporiis, arcibus ex-
 struendis, tuendo mari, & propulsandis fi-
 nitimorum armis distenti Lusitani duces ac
 proceres, in magna illustrandi nominis Chri-
 stiani voluntate, humanæ tamen magis quam
 diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres, cum
 domicilium in India pridem constitutum haberent, essentque am-
 plicandæ religionis Christianæ percupidi, tamé quotidiana pal-
 modia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis care-
 moniis impediti, satis otii nequaquam suppeditare poterant pere-
 grinationi, catechismo aliisque muneribus, quæ ad conuersionem
 gentium, & curationem & cultum haud dubiè requiruntur. De cæ-
 teris, neminem illorum temporum, ego quidem cum Antonio
 Galuano, vel prudentiæ laude vel caritatis ardore contulerim. Pro-
 ximi Galuano habebantur, Michaëi Vaseus, totius Indiæ pro Epi-
 scopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de quo supra
 dixi, Borbanus, Episcopi comes: itemque Cosmus Annius, re-
 gius scriba, ii, communi consensu, Stephano Gamma prætoris &
 Fernando Rhoterigio Quæstore approbantibus, cuiusmodi Ter-
 nate Galuanus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa institue-
 rant puerorum è variis nationibus, ad fidem Christianam (si fieri
 posset) vsquequaque disseminandam atque ob id ipsum, ei colle-
 gio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri
 (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua diui Pauli
 conuersionis ædicula, priore appellatione antiquata, cognomen
 collegio se cit. eidemque alendo, prædia & redditus, qui paulo an-
 tè in Ticuarino, Diuare, & Ciorano insulis, demonum cultui
 deseruierant, fanis eorum ac delubris Vasæi cura disturbatis euer-
 sisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem ferè dies, haud cõ-
 tènendum, etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat.

Parau,

Paraua sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatui margaritarum præcipuè dediti. Inde Piscariū, quinquaginta ferme leucarum spatio, litus appellant, idq; ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primò, tū in septentriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada, & Manarè insulam, fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tã breui locorum interuallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, vt iisdem anni mensibus, cis promontoriū, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora sæciant. pagis vel oppidis quinque circiter & viginti ora ea rota censerunt. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cum grauioribus in dies afficerentur injuriis, coacto concilio, de re communi consultant. Fortè in ijs rum locis negotiabatè Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in Lusitania fuerat, eumq; Ioannes Rex comiter acceptum, honoribus ac beneficiis auxerat. Hoc maximè auctore, Paraua, in summa consilij inopia, rerumq; difficultate, legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones, (Patangatini patrio sermone dicunt) hisce imperatum, spondeant, si rebus afflictis auxilium latum sit; paratos Parauas omnes, publico gētis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quo maior esset fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis suorum expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto; non dubitauere Lusitani suppetias laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad Piscarium litus missa, non modò Mahometanorum audaciam repressit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorum emolumēto restituit; & sacerdotes aliquot eadem classe delati, lustrandis baptismo Parauis a què summis atque infimis, nemine repugnante, infutère. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens panè vniuersa cōcessit. Ad huiusmodi veluti subitarios fidelium greges, aliqua subinde mancipia vel socij & auxiliares Indi temere adiungebant sese, (certorum hominum testatam & illustrem vocacionem excipio) magis quo dominis aut Lusitano Prætori gratificarentur, quàm quòd suis ponderibus religionum discrimen ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti lymphæ corporis, & nominis immutati memoriam, Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat, partim etiam cultorum inopia; quippe qui, propter paucitatem, nec probè subactò sererēt solo, neque satis deinceps, ab initio vsque ad extre-

mum, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in semine destitu-
 ti, optatam segetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter
 hæc, è quotidiano commercio nationū quæ ignorât Deū, multa &
 gratia in hominum nostratium mores irrepserant vitia: propiusq;
 aberat, vt Europæi aduenē aliquid in singulos dies ex Asiatico tra-
 herēt luxu, quàm vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonie & seue-
 ritatis quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem ac-
 cedebat ingenium soli cœlique, mirè factum ad corrupendam
 vel generosam indolem; quodque, ni summa cautio adhibita sit,
 quamlibet Martium vigorem animorum, otii dulcedine, & variis
 voluptatum delinimentis, extinguat. Hæc Ioannes Rex cum &
 litteris multorum & sermone didicisset, angebatur intimis sensi-
 bus, quippe cui salus hominum, ac præcipuè popularium suorum,
 carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa quoque
 religio, quod ex decretis Pontificijs, & iure communi, nõ nisi rite
 augendi que diuini cultus, & promulgandi Euangelii nomine,
 si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre genti-
 bus, & Indicarum frugum opumque decimas & vestigalia capere
 sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisque
 diuitijs, & copia rerum, languere Christianam industriã, & adeo
 paucos existere, qui mortalibus, inani spe & praua cupiditate de-
 ceptis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immeritò nefas ar-
 bitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies
 noctesque agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ volun-
 tate nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam ho-
 minum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via traducen-
 dam, tot peragrandas terra marique regiones, tractanda tam va-
 riarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia sub-
 eunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixæ captis errore
 mentibus, Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia; & nu-
 mero magistrorum, & spectata innocentia vitæ morumque, & e-
 gregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique doctri-
 na, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum vfu o-
 pus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tem-
 pus erat in Lusitaniæ regno penuria, Sacri concionatores è finiti-
 mis regionibus accersiebantur. Liberalium artium studiosi Com-
 plutum ferme aut Salmanticam adibant, nonnulli etiam Regis
 impensa Parisijs alebatur. Vnicū erat regni totius Olisipone Gym-
 nasium infrequens, ab Dionysio rege inchoatum. ibi, pars iuuen-
 tutis iuri maximè civili operam dabat. atque id sanè gymnasium
 nuper ipse Ioannes, in posterum longè prospiciens, ex Olisipo-
 nens

nensi tumultu Conimbrigam transtulerat, in urbem antiquam, & Musarum otii iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mundæ fluminis alueo, salubris pariter & amantifecellus. Eò clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac medicæ professores, & humani diuinique iuris, & sacrarum litterarum interpretes, nō ex Hispania tantum, sed etiā ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmiis euocabat; scholisque ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentium collegia in eadem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hiscè præsidii, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porrò verum erat, quo remotæ fouerentur partes, intestina ac vitalia membra destitui. His anxio curis, atque ad Indicam subleuandam rem, externa circumspæctanti auxilia, tale remedium haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loliola Cantaber agebat Romæ, qui paulo antè, cum eximiis aliquot eiusdem propositi viris, afflatu diuino sese ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelii prædicationem, sine vlla prorsus aut temporum aut locorum exceptione, deuouerat. Ea societas I E S V ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamque variis Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi cognouit, Petro Mascarenia, suo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se. quando generis humani salutem & Christi Domini gloriam vsque adeo sitiant, non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eam aliqua saltè ex parte releuent sitim: præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, simulatque commoda tempestas affuerit, queque ad nauigationem necessaria sint, ea ab suis procuratoribus largè & copiosè præbitū iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quòd aliis quoque regionibus pro sua parte consultum vellet, expetenti sex oratori duos tantum assignauit, Simonè Rhoterigium Lusitanum, (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarū aluerat) & Franciscum Aspilcotam Nauarrum, claro inter suos genere natū, cognomento Xaueriū. Ac Simon quidè, maturè præmonitus, quòd quartana tum laborabat feбри, in Lusitaniam naui trāsmisit comite Paulo Camerte, egregia probitate fidèque viro, qui sese cum aliis ad Ignatiū per eos dies adiūxerat. Xauerio autè, quo

majorem videlicet in re subita ferret obsequii laudem, non nisi
 pridie quam illi cum Mascarenia itinere terrestri abeundum fuit,
 denuntiata res est. Ac tametsi, confirmata nondum societate, nihil
 in cæteros iuris erat Ignatio; Xaverius tamen ad imperium usque
 ad eò durum ac repentinum, non modò tergiuersatus vlla ex parte
 non est, sed etiam incessit omnibus lætitiis: acceptoque spatio vix
 quod salutandis amicis, & resarciendæ attritæ ac lacerae tunicae sa-
 ris foret, postera luce cum oratore discessit. Huius mihi profectio-
 nem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu, in
 Lusitaniam substitit) paulo fusiùs persequi est animus: vt promulgã-
 di Euangelij studiosis hominibus recens propositum sit Apostoli-
 cæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narratione
 exsequenti mihi subit illa suspicio, fore vt quæ de piorum homi-
 num in ægrotos ac pauperes, & infimam plebem officiis, vel pro-
 dita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut friuola aut etiam
 sordida videantur iis, quorum videlicet aures, magnificis de repu-
 blica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosis bel-
 lorum apparatus, terrestribusque ac naualibus præliis, & incly-
 tarum urbium expugnationibus adsuenerit. Sed habet hoc vtiq̃ue
 philosophia Christi: nihil primo aspectu contemptius, nihil in
 recessu diuinius. quippe, animos, non ad sitim cædis ac sanguinis,
 vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac man-
 suetudinem, atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis inflam-
 mat: quæque ab aliis de officio vel ostentationis vel etiam animi
 sape causa quaruntur, ea rebus ipsis ac vita quam verbis multo
 libentiùs explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto
 & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda
 sunt, quanto facta dictis, & pacis munera bellicis artibus ante-
 cellunt. Xaverius igitur, vbi profectiois affuit dies, (annus tum
 agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil vt
 secum præter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quotidiana
 preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri captum est
 iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custodiam,
 & certa precandi commentandique spatia non omitteret. inde ve-
 getior in dies atque robustior, ad opem aliis ferendam seruet acci-
 ter incitabat. Hi quo libentiùs curationem vbi opus esset accipe-
 rent, cunctis interim officiosè demerendis, atque omni ratione si-
 bi conciliandis insistere: deposita seueriore persona, comiter allo-
 qui singulos, hilari ac sereno respondere vultu, faciles ad se cuili-
 bet præbere accessus, cõtemnere omnino neminem, gloriam æque
 fugere atque alii captant: nihil in victu cultuque sibi præcipuum
 sumere;

sumere; minimis vilissimisque contentus esse: uti quisque pessimè se acceptum a prodromo quereretur, ita huic libentissimè suo lectulo rectoque cedere: ubi quis per niuosa, ac lutulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum subleuandum raptim ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus, ubi non posset manu, prece votisque succurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumentis fluuiis ad transitum sese committere, cum aquarum impetu vorticibusque ad exitum raperetur, pia (vt affirmant) Xauerii supplicatione seruatus est. ad hæc lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refocillare: postremus cubitum ire, primus exsurgere. denique, famulidum quiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hac ille summissione, officio, suauitate, clemètia, cæterisque artibus, quas ei spiritus cælestis haud dubiè suggererat, breui omnium animos ita sibi deuinxit, ut deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum ulli videretur, aut nimium. Neque ipsos dumtaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur, sed etiam in canponis ac diuersoriis, cum se occasio daret, promiscuè cunctos docendo, morendo, iuuando, excellentis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hunc modum superatis iam alpibus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines: cumque inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, ut quicquam omnino carni aut sanguini daret, atque ad patriæ saltem incunabula reuifenda, quamuis modico diuerticulo de via deflecteret. Inter hæc, sagaci viro Mascarenæ, cognoscendi noui comitis, atque introspectendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas: nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consuevit, ut bene longi itineris diurna pariter & nocturna consuetudo; quippe quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam diu sustineri non patitur, eo liquidius Mascarenæ de Xauerio ferre sententiam licuit, cumque in dies noticia pariter & admiratio cresceret viri, præmissis ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, ut Rex miram in eius videndi ornamendique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum. ibidem agebat Simon. huius quartana vetus, cuius accessum eo ipso die expectabat, Xauerii demum læto ac salutaris amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiam accedenti sese Rex perhonorificè præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio,

cum

cum ei laura ad diuersandum hospitia non deessent; ab regia protinus ad publicum valerudinarium, quod Misericordiae sodales procurant, una cum Simone & Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, uti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis, confessionibus quamplurimum excipiendis, & quotquot ad se venirent, aut consilio aut re iuuandis infumerent. Hisce ferme occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponenfis approbatione transactum. Iamque Indicae navigationis appetebat tempus, cum regii æconomi, & Castanerianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, uti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad prouinciam adeo remotam necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, uti prorsus nihil, ipsi vel sociis, neque ad valetudinem neque ad comodum cultumve deesse pateretur. seorsum dein illi Ioannes totam Indicam rem accuratè commendat: conuertendis ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat, Lusitanæ ditionis arces atque præsidia lustrat, deprauatos corrigat mores; de quæ omnibus rebus quam diligentissimè ad se perscribat. Postremo, quo sibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciam intelligat, transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidem paucis ita respondit, ut cum eximia illius benignitatis gratias ageret immortales; tum verò, quod ad procurationem Indicæ rei pertineret, sese, quantum liceret ac posset, serui fidelis officio functurum esse reciperet. Regiis verò curatoribus, & Castaneriano præsertim, complura in usum navigationis identidem offerenti, aliquandiu obfirmato restitit animo: dein, ne per contumaciam superbiamve cuncta respuere videretur, perpelli se tandem est passus, ut sibi comitibusque duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ spei promontorium Antarctica plaga frigora, itemque sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui verò commeatus atque viatici genus omne reiecit; cum ita diceret: suscepto paupertatis voto, & vnus Dei causam agenti sibi nequaquam esse de crastino laborandum. Hortate dein dynasta, uti puerum saltem vnum adsu-

adsumeret, victus quotidiani administrum; Mihi verò, inquit Xa-
 uerius, dum pedibus manibusque vti licet meis, opus ministro non
 est. Cùm ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignum ea fore
 persona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarũ
 turba palam conspiceretur, aut vestem ad nauis marginem abluēs,
 aut cum ceteris ollam foco in quotidianos cibos imponens: At qui
 clarissime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ, artes istæ & præ-
 cepta quæ narras, quò vides loci Christianam rempublicam addu-
 xerunt. itaque mihi & ollas, vbi res postulauerit, inspectante po-
 pulo, non atrectare solùm, sed etiam tergere & lauare pannos, &
 infima quæque, modò peccatum absit, obire ministeria certum est.
 Cuius veritate responsi & in præsentia œconomus vocem inclusit,
 & magnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac
 diuinæ sapientiæ opinionem reliquit: quam Castanerianus postea
 prædicare libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus,
 in classis discessu, non minùs cum Xauerio sibi certaminis fuisse,
 vt plus acciperet; quàm cum aliis hominibus, vt ne plus
 exigerent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorum-
 que complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iussu conscendit.
 ibi verò, quàm in omnes partes fructuosa eius caritas & industria
 fuerit, quo faciliùs possit existimari, pauca de vniuerso genere clas-
 sium Indicarum hoc loco præfari est necesse. Præter nauigia per-
 multa, quæ variis anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia
 atque alia commeant noui orbis emporia, quatuor ferme vel quin-
 que in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis ad eò vastæ, vt
 cum inflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum in-
 star obtineant. Harum singulis, præter commeatus, instrumenta
 mercesque, complures hominum ordines vectari mos est. Primus
 ordo, nauticæ multitudinis, ii certis inter se legibus ac disciplina
 constricti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum
 ac magistratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad jus
 dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege
 mittuntur. Tertius militum, qui que ad naues ruendas, qui que ad
 Indica præsidia supplenda, conscripti sunt. Quartus est mercato-
 rum, qui cum vxoribus interdum ac liberis in colonias Indicas mi-
 grant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec
 desunt medici, seu quos vulgo physicos seu quos chirurgos appel-
 lant. Populus vnius onerariæ in vniuersum capitibus modò sex-
 centis, modò octingentis, interdum etiam plus mille censetur;
 & obuersante plurima leti specie, culeum è sparto & linteum
 quisque secum in nauim infert, quibus insurus, si diem obire
 conti-

contigetit, deiciatur in mare. Porro, cunctorum expian-
 dis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerun-
 que præest: qui morientium vbi confessiones audierit, & mittendos in pelagus le-
 stralibus aquis & piaculari præcatione fuerit profecutus, nimirum
 sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam, in-
 de Cocinum, coëmendi maximè pipetis causa, nauarchi pecunie
 is cursus, vt nullus grauior interueniat casus, quinto haud citius
 mense conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate,
 modò cadentibus ventis, mañaciæ lentissima tædia; modò le-
 uientibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea, fa-
 stidium cibi, terror assiduus, diurna insomnia toleranda; adee
 malignè diuisa & sapenumero vitata cibaria, vicissitudines
 immodarati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctia-
 li maximè plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel
 iterumque trajicitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa
 quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam nauis or-
 ram contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in infima,
 nautici saburram ad æquilibrium sternunt; in cæteris tormenta
 constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque constipant.
 vectoribus admodum exigua sub iis tectis agendi spatia relinquitur.
 à prora puppique gemina in pugnam surgunt castella. in ho-
 rum vtroque, & simul ad gubernaculū, ligneas casulas ac tuguriola
 fabri concinnant. hæc, qui sunt pecuniosi, magno in breue tem-
 pus conducunt pretio. cætera turba, ni sæuiant venti, prout cuique
 datur, sub dio in angustiis cubât. sin atrocior tēpestas discursum
 nautarū ad repētina imperia postulet, pauidi cōfertique sub tabu-
 lata coguntur. ibi, concluso halitu astuque, teterrimus odor sen-
 tinæ pædorque & illuies afficit corpora. Inde cum graues alii
 morbi, tum verò lethargi, apostemata, febres variæ, fœda oris vl-
 cera, & purulenti gingiuarum tumores existunt: & ipsos etiã haud
 rarò sacerdotes medicosque corripunt. Iam, in tanta plebis col-
 luuione, militumque licentiã, quot quantæque sint labe animo-
 rum ac vitia, enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi quisque
 subjiciet. Omnem hanc benemerendi siluam, & sempiternæ glo-
 riæ segetem, in sua navigatione Xauerius habuit. Martinus Al-
 phonius Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ
 designatus, qui in eius maris præfectura paulo antè præclaras ge-
 serat res. Huic primū Xauerius & asseclis eius apparitoribusque,
 ad iustitiam colendam ac fidem, plena prudentiæ, plena salutis
 monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pariter sa-
 nandos & corpora, omnes conferebat vires, excitare afflictos, con-
 solari

solari mœrentes, ad sidere ægrotantibus, interdum etiam iisdem
sua manu condire & coquere cibos, præbere forbitiunculas, atque
vitale instillate succum, sternere lectos, ac sordes euerrere: quibus
esset spes vitæ, hisce, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum
corrigendi præcepta inculcare: quorum deplorata esset in terris
salus, iis æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremâ pugnâ arma
contra dæmonum incurfus ac peritioes induere. valentes, ad of-
ficia pietatis & humanitatis hortari; detrahentes de aliorum fama,
serentes iurgia discordiasque, vel impia in superos verba jactantes,
vel rem alea dissipantes, leni simul & graui oratione compescere;
plurimam diuinæ tum iustitiæ tum clementiæ mentionem & re-
cordationem inferre; controuersias rixasque dirimere, lenire odia,
religionis ignaros ac rudes Christiana doctrina instituere, omnib⁹
omni ratione prodesse. inter hæc, se ipse inuictum ab omni pertur-
batione præstare, cibo potuq; vt parcissimo; nec dies modò totos
exerceri, sed etiam noctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos
tandiu in opere continere, quoad somno & lassitudine oppressus,
vbi vbi fors ferret, tandem aliquando succumberet. Atq; ex hoc tã
abjecto, tam in speciem seruili genere vitæ, tantum abest vt quic-
quam vel de auctoritate vel de existimatione deperderet; vt eum
summi infimique, tamquam salutis omnium præsidem, & è super-
nis demissum sedibus, intuerentur. Inde primùm & patris & sancti
cognomen tum inuenit: sic enim in oriente postea semper & vocitatus
& habitus est. Cæterùm in hoc itinere, Xauerii virtus eo ma-
jorem habuit campum; quo tardiùs illo quidem anno ab Lusitanis
navigatum est, non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicum
deuenere: ibi ad Aprilem vique hyemare coacti sunt. & egris, qui
permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis; in eo-
rum famularu pater tanta denuo cum assiduitate vigiliisque ver-
satus est, vt præ sui corporis negligentia grauem & periculosum in-
morbum inciderit; in eo morbo cum maximè arderet febrî, teneri
non poterat, quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen ac
moribundis adesset. in iis, nauticum infimæ sortis adolescentē, cui
exitiale exitum haud sine causa meruebat, è faucibus tartari, si qua
posset, eripere statuit: jacebat miser humi, destitutus ab omnibus;
eique per extremam phrenesim (quod erat in primis dolendum) ad
deterrenda & confitenda crimina tali tempore neque mens neque
sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussim, in suomet
cubili Xauerius collocat; ad eum contactum (mira dictures) con-
festim ad se iuuenis rediit, & peccata Xauerio ritè confessus, ma-
gna cum salutis æternæ spe sub vesperam excelsit è vita. Inter
hocce

hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor Sofa, quod certis de causis præuenire cuperet, quæ prima facultas nauigandi fuit, rostrata maiore celeriter antecessit; neque Xauerium, viribus utrumque receptis, ab se diuelli permisit. Paulus & Mansilia in nosocomii procuratione, quoad classis abiret, iussi persistere. Xauerius interim de instituta vitæ consuetudine remisit nihil. certam ei nauis particulam ibi quoque Sofa in hospitium assignauerat. hanc item pater aliis egentibus vltro concessit. ipsi, pro culcitra funis anchorarius in spiram conuolutus, pro cervicali fuit ipsamet anchora. Ex itinere primùm ad Melindem, tum ad Socotoram nauis appulsa. vtrouique, in erudiendis ac subleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerii nauitas ac diligentia constitit. Goã denique anno seculi huius quadragesimo secundo peruentum est, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus ex olei feruentis dolio illæsus emerfit. Descensione facta, Pater ad Regis valetudinarium, vti solebat, extemplo se confert. Eòdem paulo post cum classiariis ægrotis Paulus & Mansilia comites magna omnium gratulatione succedunt. Goanæ tamen Ecclesiæ præerat Ioãnes Albuquerqueius, (de quo supra commemoratum est) præstanti sapientia Pontifex. Ad hunc Xauerius, antequam vllam reipublicæ attingeret partem, adiit honoris & obsequii causa; eique sine ambagibus id quod erat exposuit: se Pauli Pontif. Max. & Ioannis Regis Lusitaniæ missu, ad impertiendum ethnicis euangelium, stabiliendos in fide neophytos, Christianos aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca venisse. attamen, ita sibi certum esse fixumque: communis rei nihil omnino, nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere. Simul, Pontificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus fuerat declaratus, eidem offert venerabundus: ac profitetur, se se iure illo ac potestate nequaquam vsurum, nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu altitudine animi seu modestia captus Albuquerqueius, illico ruit in amplexus viri: perlectum probatumque diploma restituit: postremo, etiam atque etiam Dei seruũ adhortatur, vti animo soluto ac libero Christianam rem præscripto summi Pontificis administraret, valde confidere se se, illius aduentum, ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam vel amplificationem, magnopere profuturum. neque in præsentia modo Xauerium comiter ac libenter accepit; sed etiam in posterum præcipuo semper tum in honore tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regressus in domicilium hospitale Xauerius, consueta pietatis & caritatis munia cum suis obire perrexit. Præter hæc, salutarem publici catechismi ritum

in regio-

in regionibus ijs vtiq; primus instituit. Quotidie ferme prodibat ipse cum tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum in templâ cogebat. ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucidè comprehensa, (quæ ipsemet postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decantabantur hoc ferè pacto: Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. easdem voces reliqui exemplo reddebant. id cum pro populi captu bis terve ac sæpius fieret, sequebatur, vt sonus ille, ad aures blandè ac suauiter accidens, integra paulatim sensa totalque periochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum, vt silentio indicto symphonia conquieuerat; certos ex eadem institutione locos, Dei famulus fusc ac populariter explicabat. Ita pueruli, feminæque, ac tarda plerunque mancipia, paucis horis ac panè ludibundi, multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quàm illa noua ac vetus Academia, lycæumq; illud inclytum, & omnes antiquæ philosophorum scholæ, tot sæculis, tanta cōtentione, tantis lucubrationibus extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta: & simul, optimatum rogatu, Paulus Camers, diuini Pauli seminario collegiõve, quod iam puerorum numero haud paruo constabat, administrando regendoque præpositus. At Xauerius, quòd per eos dies de recenti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione cognorat, Mansilia comite ad eos educendos & confirmandos vere incunte profectus est. ij populi, vti supra docuimus, magna Michaëlis Valsæ & sociorum alacritate, salutaribus illi quidem abluti fuerant aquis; cæterum eius mysterij vim, & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemque precandi formulas, & Christianæ fidei articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabāt. Neque sacerdotibus Europæis, quive Goæ quive Cocini degerēt, vlla ostendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum linguæ commercio. ex quo nimirum facile conijci potest, dum peregrinus homo Xauerius ignotum sermonem addiscit, cæcamque ignorantie noctem ex ijs mentibus conatur expellere; quàm graues illi miseriæ, quātus molestiarū cumulus fuerit perferendus. Cum Brachmanis præcipuè magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populum, fraudesq; suas ac mendacia detegi, mortis instar ducebant. cumq; à vi cædibusque eos turbatum absterret metus, frustra Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea, vicino quodā in oppido, quod tyranni metu in patria superstitione perstabat, feminæ, quartū iam diem ex partus diffi-

cultate grauissimè laboranti agentique animam, Xauerius ac-
 citus interuenit. fidei summam exponit: certum ad salutem iter o-
 stendit. assensa est mulier, baptismum expetiit, illico peperit. ea re
 adducti propinqui, dein populares vniuersi, tyranno mitigato, re-
 pudiatis idolis, Euangelio credidere: quos omnes probè institutos
 pater sacro itè baptisinate proliuit. Hac & alia plurima Xauerium
 mirè districtū habebant: atq; vbi quod in præsentia satis esset, eodè
 substiterat locos; delectos ex omni Christianorum numero hypo-
 didascalos (si patrio sermone canacapoli vocantur) & probitatis
 & ingenii laude præstantes, in ea locabat specula, qui cæteros in
 officio continerent, sacras tuerentur ades, baptismate fungeren-
 tur; & si quid accidisset grauius aut difficilius, consignatum inter-
 ea litteris memoriæ causa, postmodum ad se referrent. Hisce vica-
 riis commendato grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppidum
 aut pagum pedes, & quidè sine sacculo semper ac pera, transibat.
 Vbi ora omnem, iis quæ dixi caritatis officiis, & prædicatione Eu-
 gelii peragrauerat, orsus iterū à capite eandè pari diligentia pro-
 uinciam obibat, pensum cum a cæteris Christianis, tum verò a ce-
 nacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quo commodius
 tam piæ ac necessariæ functioni vacarent, certum auri pondus im-
 perrauit quotannis in Lusitanæ Regiæ socculos ab Indis cõferri
 solitum; cum quidem ad Catharinam scribens, Ioannis vxorem,
 insigni virtute ac pudicitia femina, haud ineptè lusisset, nullis eâ
 foccis a quæ facillè scansuram in cælum, ac precibus neophytorum,
 in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contulisset. Amplius
 annū Dei famulus in Paraua regione traduxit, eūque Domini agrū
 ad eò reliquit probè cultū & cõitum, vt hodie in primis totius In-
 diæ felix ac fertilis habeatur. Harum rerū fama cõmoti Macorū fi-
 nitimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latus occidentum,
 Parauis multitudine ferme pares, Xaueriū ad se baptismi causa per
 supplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eodè & insti-
 tutionis & peregrinationis ordine, plus decè hominū millia verte-
 re mense ad Christū adiunxit. noui dein ad eum cõcursus quotidie
 fieri, atque vbi patrio sermone proposita principia Christiana do-
 ctrinæ didicerant, cum alia suspicere, & laudibus in eū sum ferret;
 tum verò ipsa præcipue decè diuinæ legis præcepta mirari, quàm il-
 la equitatis plena essent, quàm vera, quàm rectè rationi consenta-
 nea. oblatam sibi è cælo haud dubiè lucè gratulari inter se, deplora-
 rare suam, & maiorum suorum amentia, qui ad eam diē in tam de-
 sis errorum tenebris ac tanta vitiorum fœditate iacuissent. inde se
 mutuò ad Christianam religionem adhortari: mox cateruatim ad
 fontem

fontem eternæ salutis accurrere. Hisce abluendis cum maximè instaret Xaverius, noui è Manare legati superueniunt, id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad septentriones appositæ. eam quoque gentem, ne ipse ab inchoato opere abduceretur, missis in reea pro se idoneis utcunque viris, iniciat. Is verò aeger, nō fidelium modò, sed etiam martyrum vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Iafanapatani Ceilaniæ terræ tyrānus, cuius in ditione erant Manareses, idolis ad insaniam deditus, audita re, instam ingenio feritatē nouellos in Christianos exercuit. immissoq; satellite, partim eorum occidit, partim variis suppliciis per summam indignitatem affecit. pauci ex insula in continentem elapsi, (in iis regius quidam adolescens) terrestri leucarum amplius ducentarum itinere Goā vsque se cōtulere. ibi ritè instituti omnes, & mystico partu renati sunt. Neque hac tantum regione se se tenebat animorum ardor. Macazares quoq;, leucas in ortum quingentas ab Cocino disiuncti, Christianos doctores maiorem in modum expetebant. ii legatos primū ea de re ad Antonium Galuanum (vti supra commemoratum est) miserant. Galuani iussu cum ad eos tenderet, Franciscus Castrius, aduersa tempestate prohibitus, Ternatem redierat infecta re. Felicius deinde nauigauit, cum Sola Indiam regeret, Antonius Paiua, coëmēdi sandali causa, missus in easdem insulas ab Rhoterico Vafæo Pereria, Malacæ Præfecto. Iam antè in illis emporiis negotia gesserat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat, neque erat Macazarici sermonis ignatus. Vt in Supanos deuenit, (hoc nomine gēs est) Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicosus, vltro (quæ facilitas Regū illorum est) ad inuisendum aduenam accessit. Filium ducebat secum, annos quindecim natū, itemque adulescentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cum ad portum venisset, accepta salutatione redditaque, variis de rebus, vt sit, cum peregrino mercatore sermonem instituit. inter cætera quasiuit ex eo, quid ita Lusitani Mauris (sic vulgò Mahometanos appellant) infensi infestique potissimum essent. Ea occasione arrepta, Lusitanus, in hæresis Mahometanæ vitia, & ipsius auctoris ambitionem, fraudes, auariciamque pro ea quam habebat fandi copia inuectus; iis dein vitiiis fraudibusque, veritatem, ius, fasque Christianæ religionis opposuit; deque ipso Christo Dei filio, generis humani liberatore, nonnulla subiunxit. Inde affirmavit nomini Christiano cum sceleratissima & corruptrice animorum secta proprium ac perpetuum bellum esse susceptum. Omnia Regi probabilia admodum visa; &, quòd iam aduerserasceret,

domum regressus, Paiua xentia misit ad nauem. Postero die, ac sepe deinceps, multa ex eodem sciscitari perrexit: in iis illud etiam, quisnam esset Iacobus quidam, quem in praeliis inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri detulissent. Ad hæc Paiua, de Christi discipulis ad Euangeliū prædicandū a magistro dimissis, pauca perstrinxit. In iis, præcipua sanctitate meritisque fuisse Iacobum, qui primus latissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cæli, nuntium attulisset: atque idcirco in eius præcipuè Apostoli tutela ac patrocínio Hispanos latere vniuersos: ac proinde, inter dimicationem ab iis inuocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum, igneo equo insidentem. eius rei vel Mauros optimos esse testes. qui cõserta cum Lusitanis pugna, plures ipsi ac paratiores tali viso non semel cacam in formidinem fugamque precipitem acti sint. Sub hæc Paiua è Christianis institutis, de inuocatione præsidioque cœlestium, pauca disseruit. Cùm hæc, & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audisset Rex, neque tamen de capeßenda peregrina religione statueret quicquam; Paiua, quòd in eo emporio tempus ultra negotiandi non esset, ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Siano Rege familiaritas intercedebat Paiua, quippe apud quem egrotus olim in hospitio fuerat, multaque cum eo de Christianis initiis egerat. Hunc ubi adesse cognouit Rex, confestim ad eum, iactis procul à portu anchoris in salo stantem, prior visendi gratia transmisit. & mirifica quadam ex eius aspectu voluptate perfusus, post mutuam salutationem: Auguror, inquit, faustum ac felicem mihi meisque tuum esse aduentū, ò Paiua: quãdò quidem, ex quo te aspicio, tanto ac tam noua me gaudia pertentant. multo dein ac suaui cum peregrinis habito sermone digreditur. Insequenti luce, cùm ad eum salutandum honoris causa vicissim in urbem Sianum Lusitani venissent, conuersus ad Paiuã Rex; Caue, inquit, putes excidisse mihi, quæ, hîc apud nos cùm esses, de vestra nationis in vnum Deum fide ac pietate narraßi, hærent ea mihi penitus infixæ; neque vnquam ex eo tempore voluntas mihi eiusdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hæctenus me populatiu metus, si ab auitis institutis abscederem, nec non existimationis ratio, si, grandiam natu, repente immutatus viderer, ab hoc tam honesto consilio retardarunt. easdem ob causas adhuc animi pendeo, teque pro amicitia consulo, quid mihi faciendum putes, ac simul quæso vti coram hisce proceribus (adstabant autem plures) aliqua de fidei vestre mysteriis, deque hominis Christiani officio disseras. Tum Paiua, se indoctum præfatus, ac minimè dignum qui

tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pii Regis studio pro sua parte non defuturum, orsus a primo decalogi præcepto, cætera singillatim deinceps quàm planissimè poruit explicauit: eaque cuncta summatim ad illa duo capita redigi ostēdit, amoris erga Deum & proximū. Magno assensu, Regis præsertim, ea oratio audita. sic ille abiit dies. Postero, eadem scholæ pari auiditate repetuntur. Paiua, ad ea que tradiderat, sermonē adiunxit de officiis operibusve misericordiæ, quæque ad corporis queque ad animi auxilium pertinent, iisque operibus præcipuas Christiani muneris partes docuit cōtineri. Ab ea peroratione dimissus Paiua, proximo die reuocatur in regiam, ille, Deum enixè precatus, uti mortalibus cæcis lumen aliquot æternæ veritatis offerret; ad urbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, ut viæ laborem ac tempus omnino fefellerit. Vbi ad Regem peruenit, adstante nobilium corona, rursus de Christianis præceptionibus verba fecit. exinde quæsiuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognosset: ille, totam eius creationis seriem à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse respondit. Cùm, Sanctus quidnā sibi veller, rursus interrogasset Rex, (id enim verbum Paiua reddere Macazaricè nequierat, propterea quòd ii populi, ut sanctitatis ipsa re, sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit, eos, qui proposita nuper ab se præcepta seruarent, ac se quàm maximè à corporis contagione sejungerent. huiusmodi fuisse rectoris religionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorū scriptis inesse mendacium. Tum Rex, quid est, ait, mendacium? Atqui, ut ad hoc respondeam, (inquit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, ô Rex. quod si nihilominus acerba & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quæsoque, uti omnem in me vnum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas. Cùm ille continuò quidlibet expromēdi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego verò nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim facilius aut clariùs demonstrauerim, quàm ista ipsa quam vos agitis vita. Cùm enim I E S V M Christum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, ut erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mendacio volutemini. Cùm hæc & eiusmodi maximè dicerentur, subitò coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusque, & procellis, ingentem vim imbrium effudere. quæ res eo & mirabilior visa est, & gratior accidit, quo maiore cum detrimento frugū, diuturna siccitate laboratum in iis regionibus fuerat. Cùm dein Regē vrgeret Paiua, ut in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille

nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregia ipsius voluntati maximè sacrificuli, quos vocant Becos, terribilissimum genus, ii, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comuntque: detes artificio quædam inaurant: denique fractis motibus gestibusque luxum atque mollitiem produnt. iisdem feminam attigisse capitale est: ardenti viuis crematur pice qui tale quippiam admisit. at verò ipsi, (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper vulgo ferentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipuè ab noua religione absterrebant Regem; quippe qui omnibus adsueri flagitiis, Christianæ seueritatis & castimoniam nomen horrent. Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturæ causa in eius regnum ex Vegetana, Pane, Patane conuenerant. Horum scelere & conatibus diu obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, nec opinato superuenit. ac primùm omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addiderit. Cum ab eis responsum esset, Sianium cunctari deliberandum adhuc; Supanus, in re aded salutari, tam longa deliberatione, quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interpolata mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quod sacerdotibus careret, ipse per se perque suos raptim ara excitata, quàm maximè festo apparatu, Regem sacro baptismo ritè lustrandum curauit à quodam è comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa canicie venerando. post Regem, alii quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati Regi Ludouici nomen impositum. cætera cohors, alii aliter appellati. Summa dein cum lætitia & gratulatione bombardæ perstrepuerunt; rei que gestæ fama longè ac latè manauit. eo exemplo incitatus tandem aliquando Sianius, omni contempto periculo rupit moras. à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo, præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti. Abeunte dein Paiua cum suis, veriti, ne duce ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa misere. Hic admodum Euangelij cultus, (quod quidem exstet) gerente Præturam Sosa, per triennium fuit. Inter ea Prætor ipse, tuenda atque administranda prouinciam diligentè

operam

operam dederat. Is, vt primùm Goam est delatus, inito magistratu, hycem totam ferme iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos ægros inuileret: ibidemque rei diuinæ palam interesset: custodias præterea singulis hebdomadis adibat: victorum cognoscebat causas, curabatq; vt, salua equitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præturæ tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hęc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modò vectigal dudum abnuebat pēdere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sosa, quadraginta nauibus, in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus, in ipsò portus aditu consistit. inde missi ad Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticas parones, ad vnum exigent. illa, metu repentino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde, cum varias ad frustrandum excusationes afferret, descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometani primò è palmetis in hostem, intrepidè subeuntem, varii generis tela conjiciunt. dein, vbi ea sperni sensere, ad urbem citato recedunt gradu. ibi rursus conglobati in conspectu liberorum & conjugum (nam Regina tum aberat) prælium instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed inferente se acriùs Lusitano, fusi per agros fugatiq; omnes, oppidum nullo defensore captum & incensum est: è Lusitanis desiderati duodecim, vulnerati complures. è barbaris major multo numerus cecidit. Cæterùm in ea pugna insigne traditur facinus Frãncisci Almeidæ Scalabitani. is, conspicatus commilitonem in extremo discrimine, hostiles manipulos impetu capto perrupit, circumuentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem herès vestigio, iatentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit, quoad suis ad opem vtrique ferendam spatium datum est. ita, coronam is quoque ciuicam, populari seruato, præcipuam victoriæ laudem, absterito Mahometano promeruit. exinde Prætor, succedentibus in orbem centuriis, Baticalanos fines, non intermissa dierum aliquot clade, vastauit. ac metu malisque demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas tradendas naues, pernumeranda stipendia, & pacem renouandam adegit. postremò victor incolumi classe Cocinum petiit: ab Cocino dimissis varia in loca nauib⁹, in vrbe Malaca primus portorium & scripturæ magistrōs instituit: ex quo ad regia vectigalia non mediocri accessio facta est. Inde Goam in hyberna reuectum, cupido inaccessit Tremelani delubri exspoliandi, credo,

quod eo cultu ac donariis indignum idolum duceret. in Coromandelio tractu delubrum id est; cum cetera superstitione, tum auro & diuitiis inclytum. in eam rem Sosa, permultis iisque aptis remigio nauibus, quo facilius esset ad terram appullus, & tribus fere armatorum millibus, in eunte verè cum ab Goa soluisset, vixdum in altum euectam classem atrox tempestas oborta panè demersit. maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersa cetera, Cocinum denique tenuere. Inde ad insulam procelserunt, quam a vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandelium littus omne, contra quam Prætor ab aliis audierat, asperum & importuosum esse: nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio reuocatus, ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repente flexit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habebant. Rex erat socius: ac tum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna, distabat fanum, in quo magnam item pecuniæ vim asseruari ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitie paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armata Lusitanorum cohortes, vbi templum intrantem vident Sosam; tum demum sensere quid peteret. ex templo reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquerque euenerat) è superiore loco, siluisque ac sepibus, Naires minus centum adorti, sagittis ac fistulis magno detrimento affecerunt. Sosa, cum agmen clauderet, ex equo degressus, quo minus ad ictus pateret, ferme triginta suorum amissis, vulneratis compluribus, ægre ad mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ pretio: siquidem effosis templi penetralibus, auream ollam extraxerant numulis argenteis plenam, quos Indi faones vocant, neque festertium plus vnum continent singuli. Eam ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis iussu reposita est. Per idem tempus, crescendi, ex aliorum malis, præclara se Lusitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcancem (vbi sunt ex gentes ad omnem flatum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & similtates exstiterant. Idalcancem Azedecanem, beneficium & vectigalem suum, in regiam pro potestate euocabat. ille capiti metuens, pariterque thesauris, quos diuturna parcimonia rapinisque congererat, palam imperium detrectabat. Inde mutuo sibi fruere insidias, mox etiam bellum aperte moliri, ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneribus ac promissis Lusitanos allicere.

allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è malè parto imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi: E stirpe Decanii Regis, quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quàm ad arma natus, & sæuitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergò secedendi Mecam. ibi cum vxore liberisque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo supra diximus, Indiam petiturus, auexerat, injecta quidem spe auiti regni recuperandi: sed, quod multo similis veri est, quo per eum, si res ira ferret, seditiones ac turbas in iis regionibus excitaret. Hisce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus, in Cambaiæ deuenit fines. Cæterùm à Lusitanis paulo post victo & fugato Solimano, haudquaquam suis viribus fidens, ibidem in exilio sponte substiterat. ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano, leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras instare Garziæ Castrio Goæ præfecto, (nam Sola tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accersat. is vbi Lusitano præsidio septus in terra Decania pedem posuerit, concursus ex agris vicisque, ab importuni tyranni odio, ad justum ac legitimum Regem extemplo futurum. se quoque in id ipsum paratas habiturum copias: & Lusitanos, Meali tum inopi egentique quibus velint impositis legibus, si eum in patria locauerint sede; pro infidioso & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros. Hisce atque aliis rationibus facillè persuasum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mealem cum vxore liberisque Goam euocaret. Eò vbi peruenit, confestim admonitus Prætor, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in consilio dies aliquot ancæps deliberatio tenuit. nam & pacem cum Idalcane factam, repenti violare, nefas; & Mealem vltro accersitum repenti deserere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus inde sententiis, cum aliquandiu hæssisset Prætor, tandem è dignitate fideque nominis Lusitani statuit esse, Mealis afflictas fortunas omni ope excitare, & cum Azedecane, iamdiu id exoptate, vires atque arma conjungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfectis edicitur. iam ad primos Decanii regni fines præstò erat popularium manus, Meali excipiendo submissa. Vbi dies affuit, Prætor ipse cum armatorum copiis Mealem sine fine gratias agentem ad litus honoris causa deducebat. vix ad arcem Benefarini petuenerant, vnde in continentem ex insula trajectus est; cum se uocatum Prætorem Petrus Faria Lusitanus, vir bello egregius, & magno rerum Indicarum vsu, monere etiam atque etiam institit,

integris rebus videret quid ageret; perfida barbarorum ingenia, inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret exsulum rebus, neu Idalcanem tanta potentia Regem, amicum ac socium, sine causa lacefferet. mittendi Mealis, quando cunque sit opus, arbitrium penes Prætorem fore: sedandi belli, si temere moueatur, non quoties libeat, facultatem fore. Hac oratione, & simul auctoritate viri, permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repente, quasi noua res aliqua maioris incidisset momenti, redire vnâ cum Meale cunctos in urbem iubet. id cum initio sermonem æquè ciuibus atque aduenis præbuisset, sapienter dein factum apparuit, siquidem quindecimo ferme post die nuntius venit, ab Idalcanē debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab vrbe Visapore, (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, urgente animi egritudine senioque, extremum obierat diem. eo demortuo, Idalcan urbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus inuentum aiebant. Hæc ubi Goam allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset, legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiâ, vel Prætoris officio vel ipsius legati dexteritate captus, Bandesios & Salsitanos vicos agrisque, & extra suâ ditionem quicquid Azedecanis fuisset, Lusitanis attribuit; cum eo tamen, uti Mealem cum conjugè & filiis Malacam amandarent, ibique custodiendum curarent, nè ad novos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit extemplo qui possessionem locorum adirent, & veteralia nomine Lusitani Regis, ut olim, exigent. De Meale, incertis implicans responsis, callidè rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem; verbo, uti in oculis populi Goani tutius adseruaretur: re vera, ut in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab Sosa Prætorè gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuocatum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterùm eius præturam vna res maximè fecit insignem; aperta per id tempus, & primùm cognita nostris hominibus, terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingenii ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt, tamè hic etiâ exponi quædam aut ex eo tēpore allata, aut etiam liquidius com-
perta,

perta, locus haud dubiè postulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, ea præcipuè tres insulæ sunt, circumfusis aliis minoribus inter suo euripo disjunctæ. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quin quaginta diuiditur: eius caput est vrbs Meacum; inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc satrapias regni sive censetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Vosuquim & Funaium regni Bungensis. Tertia dicitur Xicocum: satrapias aut regna continet nõ plus quatuor; insignis maximè Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna vel satrapia (sunt enim complures in quas vocabulum regni minimè conuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo ferme in ducetas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in arctum à trigésimo gradu ad trigésimum ferè octauum. Ab Oriente obuersa est noua Hispaniæ, centum & quin quaginta leucarum intervallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, varia pro littorum flexu excursiue distantia: siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum est limes, ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta septem trajectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque admodum ferax. Septembri mense oryzam (is cibus est communis omnium) quibusdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddam offæ seu polentæ conficiunt. Salubris cœli temperies: aqua bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vsus emicare cognitum est. Editi præruptique montes cum alii passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, assidue flammæ euomit; inque eius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se macerauerint, splendida circumfusis nube sese caco-dæmon ostendit; alter Figenoiama nomine, leucarum aliquot ascensu trans nubes attollitur. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea merce pelliciunt. Arbores vel ad amantatem vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. vnius tamè, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabili prorsus ingenium. siquidem (vti pexhibent) humorem quemlibet reformidat:

si forte

si fortè maduerit, contrahit illico sese, ac veluti pestifero contactu
 marcescit. remedio est, auulsam radicitus, in sole siccare, & in vacuū
 scrobem scoriam ferri contusam vel sitientem arenam infundere:
 ibi, postquam aruerit, rursus depacta reuirescit, ac pristinum nitō-
 rem decoremque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo
 ad truncum affigantur, velut insti coalescunt. Plurima verò va-
 riis locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, vt
 inde fabri, basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis o-
 nerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum, gal-
 linam, anserem, fœdasque alias domi haudquaquam alunt Iaponii:
 si caro gustanda sit, ferina vescuntur. Campos, bouum & equorum
 militarium armenta: saltus atq; dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui
 pererrât. è volatilibus, phasiani, anates amnicæ, palūbes, turtures,
 coturnices, ac siluestres gallinæ cernuntur. Pisce cū alio abundant
 incolæ, tum verò fluuiatili trutta, seu silare, & marina tamquam a-
 losa; huic honos plurimus. Butyrū nesciunt, oliuo carēt, factitio v-
 zuntur, è cetis ad littus ejectis: pincas tædas ac faces, alicubi etiam
 paleas, ad lumen adhibet vulgus. Procera statura, si cui contigerit,
 & decoro corporum habitu gloriantur. lenta plerisque viuacitas;
 firmæ vires: in sexagesimum vsque annum militaris ætas extendi-
 tur. Barbam alunt modicam, in capillo varius est mos: vossella de-
 pilât, pueri sinciput, plebei ac rustici dimidium caput, viri nobiles
 totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attingisse
 quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Mortalitatē in-
 commoda, famem, sitim, æstum, algorem, vigilias, laborésque ad-
 mirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme summa, pro-
 tinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulsi, venatu exer-
 centur, & procul a matre ac nutrice locis habentur asperis, quod
 ita sentiant, nulla re magis infringi animos, quàm molli ac blanda
 educatione. Storeis, culcitra in modum tumentibus nitidisque,
 pauimenta consternunt. in iis & somnum, subjecto ceruicibus la-
 pide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes.
 Munditiarum apud eos haud minor quàm apud Sinas cura. paxillu-
 lis item ipsi duobus inter edendum, ita scienter vtuntur, vt neque
 excidat quicquã, nec digitorum tersu opus sit. canationem intrant
 excalceati, ne catastromata calcando coinquent. tenuiores, ad
 mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce: diuites, ad cōsuetudi-
 nem Sinarum, ornant splendide atque apparatus conuiuium. in
 singula fercula, sine linteis aut mappis, mutatur sua cuique cōuiua
 mensa è cedro pinūve, palmi ferè altitudine, binum dodrantium
 quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus, cibi cōlecti
 in py-

in pyramidem exstruuntur, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. nonnunquam etiam, rostro pedibusque inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuiam hilare ac libenter accipiunt: conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hæc cuncti diligenter obseruant. Vsum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur haustibus aquæ panè feruentis, insperso quem supra diximus puluere Chia. circa eam potionem diligentissimi sunt, ac principes interdum viri suis ipsi manibus eadem temperandæ ac miscendæ, amicorum honoris causa, dat operam: certasque habent ædium partes, huic ministerio dicatas: in iis focus assidue stat, cortina è ferro liquato superimposita. inde venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hospiribus verò, in digressu, contemplandam etiam offerunt gazam, quæ apud eos maximi fit. ea ferme sunt illius quam dixi potionis instrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulû, figlini calices, cochlearia, & vascula, tum herba ipsi tum pulueri, qui ex ea conficitur, adseruando. Hæc, vtrique certi generis, quod non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habetur loco, (quandoquidem hæc opinione gentium constant) quam apud Europæos anuli gemmati & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiatorum laminis certorû opificum. prorsus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æstimentur. Magnus insuper honos papyri plagulis quibusdã læuoris eximii, in quibus, atro monochromate singulæ tantùm aues arborësve, nobilium artificum penicillo pictæ, retinent oculos. Hæc igitur, vt dixi, Iaponii, dynastæ præsertim, & auidè sibi comparat, & aliis ambitiosè proponunt. Ligneis pleriq; ob crebros terremotus, quidam tamen ab imo lapideis vtuntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item exstruunt templa, & sacerdotum vtriusque sexus ampla & sumptuosa cœnobia: quamquam ingentem eorum numerum, hæc scribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianæ rei studio, quam execrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper euerisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex, vti plures haud immeritò videantur esse. quippe vniuscuiusque notionis ac rei multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia feminae vsurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac scribunt, & in ipsa scriptione aliter epistolas, aliter volumina librosque conficiunt: habent

autem

autem plurimos, tum soluta oratione tum elegantissimo versu conscriptos. porro notis vtuntur eiusmodi, quarum singulae singulas vel etiam plures dictiones, Aegyptio ac Sinensi more, contineant. ad summam, à nostris haud imperitis rerum aestimatoribus, Iapónica lingua Latinae, vel genere ipso vel vbertate, praefertur. Itaque ad perdiscendum & magni laboris & longi temporis indiget. Armis verò apprimè dedita gens est. ea sunt, praeter ferream fistulam, arcumque & sagittas, gladius incuruus & pugio, (quibus ab duodecimo ætatis anno sese præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, vti ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat. accedit pilum auro argenteve bracteatum, falce præfixum, nangunatam appellant. hastis item egregiè vtuntur, quæ nostras & leuitate & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem sumunt varios, idque cum cæremoniis & solemnibus apparatibus. Cæterum, qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolorem tunicam. hanc domi demittunt prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leui subligant nodo. Tunicæ amiculum superinduunt breuiorem, (quimonem vocant) manicis non vltra cubitos eminentibus. hasce vestes per æstatem gerunt simplices, ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet densiores ac duplices, inserto item serico tomento, easque, ne incommodè tumeant, perquam artificiosè perpungunt. Calceis crepidisve sine obstragulo, sandaliorum instar, vtuntur; corneo ad extremum exstante hemicyclo, quem firmitatis causa, primum inter & secundum inserunt digitos. Fabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam, auro sericoque intertexta. sub umbella ferme proceres, alioquin aperto capite, in sole pariter ac pluuia, vterque sextus incedit. è coloribus festum habent nigrum atque puniceum, albus in luctu est. Ac plurimis quoque aliis in rebus credi vix potest, quantopere à nostro victus eorum & cultus abhorreat. In olfactu suffitus nostros minimè ferunt; illa ipsi quædam odoramenta succendunt. In gustu nostras illi epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur. Aquam nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant. In auditu symphoniam eorum nostræ aures omnino refugiunt. Nobis dentium in candore; illis, quod mirè, in ipsa nigris decor est. itaque atro quodam eos pigmento identidem inficiunt. feminas in publico viri & cognati præcedunt, famuli subsequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra, conscendunt. Inter salutandum, nos caput; illi, per leui crepidarum vel sandaliorum excussu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adsurgimus, illi subsidunt. nobis

bis gemmæ, illis ferrea vel fictilia vasa in honore sunt. Iam, in
 curationibus, nos dulcia & bene cœta, illi salsa, & acria, & cruda
 ægrotis apponunt: nos pullos & altilia, illi pisces atque conchyliæ.
 pharmanos nos ferme olidis & amaris, illi perquam suauibus &
 odoratis vtuntur. nos crebrò sanguinem, illi nunquam eliciunt.
 Atque aliis item in generibus ita multa obseruant eiusmodi; vt
 si minus plantis, (neque enim id probè dum exploratum est) mori-
 bus certè orbi nostro planè oppositi videantur esse. Neque verò,
 cur ita faciant, probabilem pierunque rationem asserere non pos-
 sunt. vt illa: sidere quàm attolli, maioris venerationis indicium:
 cuiuslibet vsus vasa, quàm nullius commodi lapillos, quantauis
 mercede, sapientiùs emi: frigida comprimi fibras, irritari ruffim &
 pectoris vitia, restingui natiuos ignes: feruida foueri calorem insi-
 tum, laxari meatus, eoquè faciliùs leuari sitim. ægro, quas appetat
 natura potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe ve-
 hiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis
 Europæi, quàm Europæis illi ridiculi sunt. ac, si quando per mun-
 ditiarum aut elegantia contentionem, vt fit, cauillis agatur; par
 pari nobis egregiè referunt. Sed cum in eiusmodi rebus tam vehè-
 menter à nostra consuetudine discrepent, iidem tamen in consti-
 tuendis hominum classibus ordinibusve haud absimile nostro dis-
 crimine ac rationem sequuntur. ordines ii, quinque præcipui. Pri-
 mus eorum, qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce cõ-
 muni eunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos
 Tonos alii dein existant dignitatis gradus, vt apud nos Regum,
 Ducum, Marchionum, & Comitum. ii omnes non tam auro pecu-
 niæve, quàm cæteris opibus & clientelis abundant. quippe ad re-
 gnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento,
 ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pa-
 ce, descriptis ordine ministeriis, appareant Regi; & in bello, suis ip-
 si cibariis ac reliquo sumptu militiam obeant. sic fit, vti dynastæ,
 quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudine
 bellatorum, & aulae frequentia, cæteroquè apparatu, vim imperii
 ac speciem regia maiestatis obtineant. Illud verò præclarum, quòd
 animo excelso, non morte demum aut vltima necessitate cogente
 excedunt gubernaculo; sed vbi vrgere capit senium, certis ad vi-
 ctum cultumve sibi prædiis reseruatis, filium, aut si quem alium
 successorem destinarunt, artibus regnandi ac præceptis imbutum,
 plerunque ipsimet in solio collocant; ac iuuenilem eius ætatem
 exinde prudentia, rerum vsu, consiliis iuuant: quod ipsum apud
 nos ab Carolo Quinto Cæsare, quo latiùs ac feliciùs imperabar:

eo maiore moderationis ac sapientiæ laude factum animaduerti-
 mus. Altera Iaponiorum classis eorum est, qui nefaria gentis illius
 procurant sacra, capite ac mento prorsus abraso, inter quotidie-
 na & occulta flagitia & stupra, cœlibem nihilominus ac sobriam
 professi vitam, atque ad mortales decipiendos, conciliandæ pecu-
 niæ causa, in omne argumentum sanctimoniam grauitatisque com-
 positi. iidem nobilium ac diuitum exsequias ducunt; & alternanti-
 bus in odæo choris, carmina suo more decantant; & dicendi co-
 pia & facultate præstantes concionibus populum arbitrari suo
 circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: nec de-
 sunt qui ad quandam Rhodiorum equitum speciem (Christianos
 quippe ritus hac etiam ex parte malus effingit dæmon) bellicas
 vnâ cum religione res tractent: sed communi omnes appellatione
 Bonzii vocitantur, honesto loco nati plerique: nam proceres, mul-
 titudine liberorum, & angustia rei familiaris vrgente, ex iis ali-
 quos ad Bonziorum instituta ac familias aggregant. Multa insu-
 per variis habent locis gymnasia, quas Academias dicimus, copio-
 sis instructa vectigalibus; atque ob eas res præcipuum, ante hanc
 hominum ætatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis
 locum; sed post illatas in ea loca faces Euangelii, fraudeque vul-
 go nudari & coargui captas, multum videlicet vniuerso generi de
 auctoritate atque existimatione decessit. Tertius ordo ciuium ac
 reliquæ nobilitatis est; è quibus in cultu regum plurimi, ac simul
 in militaris gloriæ studio consenscunt; nec pauci artibus iis, quas
 ipsi liberales existimant, atque inter cætera pangedis carminibus,
 delectantur. Sequuntur institores, ac sellularii, & variarum opifi-
 ces rerum, egregia ferme solertia. Multas armorum habent fabri-
 cas, atque ipsi etiam typis ad impressionem vtuntur. Postremus est
 agrorum locus, & eorum qui, propter inopiam, in ditiorum fa-
 mulatu ac ministerio victitant, quorum longè maior quàm apud
 nos multitudo censetur. In vniuersum acuta, sagax, ac bene à na-
 tura informata gens est: iudicio, docilitate, memoria, non Eois
 modò, sed etiam Hesperiiis nationibus antecellit: quæ res in rusti-
 cis ac pueris liquidò cernitur, illi, vrbanos panè mores, vegerum
 ingenium, ac minimè agrestem indolem præ se ferunt. hi celerius
 multo, quàm Europæi nostri, latinæ & litteras & artes arripiunt.
 Paupertas dedecori aut probro nulli: vix etiam in multis agnosci-
 tur, adèò accuratè familiarem dispensant rem, & pro sua tenuita-
 te concinni ac nitentes incedunt. Maledicta, furta, impiam temere
 iurandi consuetudinè, alicuius genus omne auersantur. Fame gloriæ-
 que auidissimi, dignitatis verò supra quàm credi possit retinentes
 equè

æquè summi atque infimi sunt. nullam nō modò contumeliæ speciem, sed ne dictum quidem paulo asperius ferunt. ergo reuerentur inter se, præcipuè nobiles, certantque officiis & honore verborum. quin ipsi rerum vilissimarum artifices, qui que se in diem locant, comiter appellandi, si eorum vti velis industria. nam alioquin irritantur, ac spreto lucello, cæptum opus abiiciunt. Cōstantiam ac decorum ita custodiunt vulgo, vt vel ab imminente ruina sensim ac sine trepidatione vlla recedant. cauentque diligenter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. atque ob id ipsum, animi perturbationes, ægritudines, imperus, in speciem cohibere, atque iræ præsertim notas omnes obruere, vel potius in contrarium flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior est. intemperantiam verò linguæ, maximo animo minimè dignam putant. ac proinde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico, neque domi inter maritum uxoremque, parentes ac liberos, herum ac famulos audiuntur. Sedatè grauitèque quod agendum est, agitur. si quid odiosius accidit, internuntii comiteant: quin etiam, inter ipsas noxiorum pœnas, conuitia remouentur, & verborum acerbitas. prouocationes autem ac rixæ, contrà quàm apud nos, admodum raræ. ferociam illiminalque in tēpore belli reseruant. Iam verò (quæ haud postrema amicitia lex est) mutuis in congressibus, domestica incommoda, necessitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt; tristitiam & curas egregiè condunt: neque alienam pacem & iucunditatem ineptis querimoniis & superuacaneo mœrore sollicitant: ab aliis interrogati, rem totam vel reidentes eleuant, vel certè modica significatione perstringunt. denique asperis atque aduersis in rebus planè incredibilem animi æquitatem ostendunt, ac velut in gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt: credo, ipsa varietate casuum edocti, & inconstantia rerum humanarum, quæ in iis regionibus vel maximè viger. Infimæ sortis homines ad regiam celsitudinem euehi repenti, alios è summo fastigio ad ima præcipitari, penè quotidianum est. hac illi vicissitudine scilicet eruditi, lætissima queque sic optant, vt interim difficillima cogitent. Firmus autem est animus ad quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ solùm ætatis eæ laudes: in puerorum consuetudine, atque aded in ipsis lusibus & remissione animorū, senilis propè maturitas & moderatio quequæ elucet. Hæc ferme Iaponiorum bona, quæ tamen eadem ingenti malorum cumulo cōpèfari nil ambigas. Ac primùm, in Dei cultu, quod potissimum iustitiæ munus est; & in finibus bonorum ac malorum, vnâ

Z

cum

cum cæteris quæ Christum ignorant gentibus miserandum in modum errant. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur iis, quos dixi, Bonziis. hi, vario alioquin dogmate mendacisq̃ue, omnes tamen (quod facili negotio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia & animorum immortalitate consentiunt. Inter docendum interest, quòd impietatem hanc pauci palam & promiscuè cunctis hominibus, alii non nisi nobilibus ac dynastis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti scelere & amentia sunt, qui veteres quosdã impostores, Amidã & Xacã, suppliciter adorandos inculcant plebi, verbisq̃ue cõceptis deprecandos identidẽ, neque id per hæsitatiõnẽ angorẽmve, sed animo planè securo, certaq̃, si tantũ hi ritè inuocantur, salutis æternæ fiducia; quippe quorũ vtriusque, dũ in terris agerẽt, tâta durities & asperitas vitæ fuerit ad generis humani lænda peccata, vt vitæ sollicitũ esse de superũ pace veniaq̃ue, aut hoc nomine corpus diuexare quemquã, vel quoquomodo pœnas delictorũ ab semet exigere, non modò stultum & superuacaneum, sed in ipsos beata vitæ parentes contumeliosum ac nefarium sit. hoc Bonzii multi & priuatim & publicè suadere non desinunt, nequitia Lutherianæ pessimi, vt vnum vtriusque auctorem faciliè agnoscas. Porro, quos dixi, Amidam, & Xacam, & si qua sunt alia primæ notæ numina, à quibus futuræ vitæ bona expetantur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus atinẽt, largitores: hosce Camis appellant, Reges olim ipsos, Regũmve filios, aut inuẽto quopiam, insigniue alio facinore, falsæ diuinitatis gloriam consequutos. horum de vita rebusq̃ue gestis, vt de Ioue, Saturno, Libero, cæterisque inanibus Diis Græci poëta absurda quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponii paulatim, extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igniculis, conscientie magisterium exuunt, effractisq̃ue pudicitie claustris, in choreas, ludos, compotationes, ac venerem intemperanter effusi, cæci cum cæcis ducibus viatores ad sempiternum interitum præcipiti celeritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauitatis atque constantiæ, dum animorum sensa motusq̃ue à primis annis obtegere ac celare adsuescunt, facili deflexu, à prudentia ad astutiam, calliditatem, perfidiamq̃ue degenerant. inde prauum simulandi studium, & fallendi certamen. vt quemque pessimè oderunt, ira familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sœuitia morum & immitas

dira; leuissimis

iustissimis de causis, & quidem nec opinantes & auersos, inuadunt
 homines, vnoque aut altero acuti ac ponderosi acinacis ictu con-
 ficiunt; dein, composito ac securo vultu, quasi facinus ad se nulla
 ratione pertineat, ferrum vaginæ reddunt; insuper, nacti occasio-
 nem ex tuto, gladii acumen in capite humerisve infantis cuiuspiã
 interdum experiri non dabitant. In bello, captis per vim oppidis
 aut pagis, certum exitium; cuncta ferro flammisque vastantur: non
 ætati, non sexui parcitur, in prælio victi, si palantes effugiant, nul-
 lo discrimine ciues hostesne sint, spoliiorũ causa plerunque ab a-
 gressibus opprimuntur, aliena, vt diximus, furto subducere dedig-
 nantur, cædibus rapinisque grassari non item. terra latronibus,
 mare piratis vehementer infestum, prægnantes feminæ, partum
 haud rarò medicamentis abigunt, idque Bonziis auctoribus ac ma-
 gistris, vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio inopiãve,
 crudeliter iniecto præfocant pede. egentibus ægrotis aut peregrin-
 nis publica & gratuita diuerforia nulla, sub dio pernoctant, mise-
 ramque trahentes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sa-
 nantur, vel extincti morbo, abijciunt in sterquilinum. Eo maiore
 cum approbatione Japonii Christianam caritatem erga destitutos
 & calamitosos, itemque sepulturæ ac funerum instituta mirantur.
 Sontibus, quolibet nomine, haud leuiora quàm exilii, aut pro-
 scriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt, gladio ferme tru-
 cidantur improuidi, nam alioqui se haud inultos cadere patiun-
 tur, quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque ad
 ignominiam vehiculi genere per ciuium ora transuectos, extra vr-
 bem cruci, ab ignaris quanta signo illi veneratio, debeat, affigi
 mos est. In seditiosos etiam, qui quidem potentes ac principes viri
 sunt, ex antecõdicto interdum animaduerti solet in hunc ferè mo-
 dum: Ædes noxii Rex, vbi visum est, milite armato circũdat, eidem-
 que facit liberum aut pugnæ aut mortis arbitrium. Si pugnam op-
 tarit, commisso protinus certamine, cum familia planè tota dele-
 tur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia; sin vo-
 luntariam elegerit necem, vltro sibimet vètrem alta plaga in obli-
 quũ, nonnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt, vbi
 effluere intestina capere, parato in idipsum famulo ceruices ampu-
 tandas præbent; & ex amicis præcipui, illatis pariter sibi manibus,
 supra mortuum corruere sibi gloriosum putant. Atque idem faci-
 nus, in aliis quoq; periculis, præsertim vbi agitur existimatio & fa-
 ma, valde vlitatũ est, & obductis dæsa caliginem tibus honestissimũ
 ducitur, quin, ipsi interdum pueri vel à patribus exacerbati, vehe-
 mentius, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id
 leti

leti palam sibi met ipsi consciscunt. Forensis res, nulla propemodum non iuris civilis formulæ, non responsa prudentum, non vadimonia, non carcer, non iudicum testiumve reiectio, non citatio reorum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in proceres ducesque; ducum in ciues, ciuium in suam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro potestate, à superioribus in cognitionem reuocari aut rescindi consueuere ipsi autem dynastæ Regesve, quainquam ab externo ac mercenario milite planè imparati, atque ob id ipsum indigenis vehementer obnoxii, tamen barbaro quodam fastu, uti de Sina retulimus, adorari colique se volunt: stipati armorum caterua, difficiles aditus, delicatas præbent aures: adductoque vultu, nutibus ferme vel scriptis agunt: sermonem grauatè consociant: nil opis habent in populi caritate repositum: regit omnia metus: huic adiunctum est odium: inde crebræ & occulta conspirationes ac seditiones erumpunt, excussoque rectore, sceptrum ad alios aliosque, in summa rerum omnium perturbatione, transfertur. vetusta imperia & principum longa serie deductas imagines oppidò pauca reperias. Sanè Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo seu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atque socordiam resolutus, præfectis, & satrapis, ac præcipuè Cubis (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui caput esse. Viri ergo militares, talem aliquandiu perpessi, mox indignati dominum, tandem abruptè frenos, & suam inuasere quisque prouinciam: ita momento vnitas illa, & maximi contextus imperii, multas in partes ac veluti fragmenta dissiuit: ius tantum Dairi mansit in hunc vsque diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certisque characteribus designantur. inde haud spernendas cogit pecunias: alioqui panè precariam obtinet dignitatem. Summus verò & potentissimus Iaponiorum omnium habetur ille, quisquis Meacum & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum cõmuni nomine Tensam appellat) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubananga, quem dixi, tyrannus. huius in solium, à coniuratis ante hoc biennium interempti, liberis eiusdem aut pulsis aut occisis, per factionem ac vim præcipuus è ductum numero Faxiba successit. Hactenus de moribus institutisque Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorum longinquitate cognoscere potuit. Cæterum aditæ primum eius terræ titulum, decusve, & alii quidè Lusitani ad se trahunt; sed ego Antonio Galuano crediderim,

in eo libro quē de inuentoribus orbis noui conscripsit, apertē nar-
ranti, Antonium Motam, Franciscum Zeimorum, & Antoniū Pe-
xorum, cū ex vrbe Sionis Dodra peterēt Sinas, pertinaci vento
ad insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadragesimo
secundo, cū Sosa (vti dicebamus) Indicā prouinciam regendam
accepisset. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Castrio successorī gu-
bernacula tradidit, qui felicissima vsus nauigatione, prater mili-
tū supplementa, egregios tres viros ē Societate IESV ad Xauerii la-
bores adiuuandos aduexerat: Hispanum vnum, Ioannē Beiram ē
Pontevetere (id oppidi nomē, ora Callaicā) Italos duos, Nicolaū
Lancilotum Vrbinarem, & Antonium Criminalē Parmensem, qui
deinde, vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce
comitibus Goam delatus Prætor, forensi primū cōposita re, no-
uitque magistratibus & scribis cum cura suffectis, in reficiendam
exinde augendamq; classem, & reuocandā omni studio militarem
disciplinā incubuit. Circa idē tempus, Moluci Rex Aërius Goam
vincus defertur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa, ferroque &
criminibus oneratum Iordanus Ternatensis præfectus cum arma-
tis custodibus ad Prætorē Indiæ miserat. Aduentē Castrius, de-
tractis catenis, regio apparatu excepit, & in separato hospitio libe-
raliter habitū, causa probē cognita, de consilii sententia clemen-
ter absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnū
haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc itē Prætorē
feliciter administrata Christiana res est. Michaël Vasaus, de quo
supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deque Ecclesia
Christi optimē meritis, consiliis cum Francisco Xauerio commu-
nicatis, sub aduentum Castrii nauigauit in Lusitaniam; Indicæ rei
vicia demonstrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eo-
dem Rege anno sequenti litteras ad Castrium Prætorē eiusmodi
retulit: Ioannes Rex, Ioāni Castrio Indiæ Prætori, amico S. Quod
non ignoras, idololatria tam graue piaculum est, vt ea in meis
regnis vllō pacto ferenda nō sit. delatū est autem ad nos, in Goanis
finibus, tū publicē tū priuatim, coli sacella idolorum. præterea lu-
dos ritusque ethnicos celebrari palam. Ac proinde, tibi etiam atq;
etiam mando ac planē iubeo, idola omnia, per idoneos admini-
stros inuestigata & vndique sublata, comminuas, comburasque, &
cum grauibus edicas minis, ne cui profus vllum eiusmodi simu-
lacrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, aliōve metallo, ma-
teria, massa, fundere, ducere, sculperē, fingere, exprimere, figurare:
aut aliunde importatum habere, seu sacra ludōsve ethnico more
facere, aut Brachmanas concionatores magistrōsve, teterrimos
Christi

„ Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui
 „ secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione mutator.
 „ Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò spe fi-
 „ turæ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmiis, inui-
 „ tandæ sunt; curabis enixè, vti redempturæ vectigalium, curationes
 „ publicæ, & alia munera quæstiosa, in homines ethnicos ad hæc di-
 „ conferri solita, in ipsos Christi neophytos primo quoque tempore
 „ transferantur. Ad classes meas deducendas audio promiscuum co-
 „ gi vulgò Indorū. Placet excipi Christianos, quòd si necessitas, eorū
 „ quoq; operas interdum exegerit, videbis omnino posthac, vti quo-
 „ tidiana illis merces ac iusta solvatur. Atque hoc toto de genere
 „ Michaëlis Vasæi sententiam exquires: quem nos virum & publicæ
 „ rei bene peritum, & Christianæ religionis apprime studiosum ani-
 „ maduertimus. Ad hæc, ceteris auctoribus magno mihi meo dolore
 „ compertum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coempta man-
 „ cipia, quæ apud Christianos dominos perfacili negotio ad ba-
 „ ptismum adduci possint, Mahometanis ac barbaris mercatoribus,
 „ ad non dubium animorum interitum, vberioris quæstus causa ve-
 „ nundari. Id piaculum ne admittatur in posterum, neu seruitia vili-
 „ nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur, item graui caue-
 „ bis edicto. Fœneratorum licentiam, quam certo capite Goanarum
 „ legum ali didicimus, fac imperio atque auctoritate coërceas, idque
 „ caput è legum serie quamprimum expungas. In oppido Bazano
 „ templum Diuo Iosepho exstruitur, idoneumque stipendium alean-
 „ do Vicario, & beneficiariis aliquot, de meo assignator. Annu-
 „ porrò tria pardaum millia, in impuras Mahometis ædes, & nefan-
 „ rium cultum, ab eius sectatoribus impendi ante hæc solita euango-
 „ lli præconibus & conuersionis adiutoribus in posterum numeran-
 „ tor. In agro Cialensi, neophytis a Michaële Vasæo institutis, & a
 „ qui præterea ad Christum accesserint, è meis vectigalibus trecentis
 „ quotannis oryzae modii ab antiquitate diuiduntor. Pondera, pretia
 „ pactiones, olim cum Thomæis Christianis initas, qui in Cocin-
 „ ditione diuendunt piper, à nostris mercatoribus labefactari viola-
 „ tiq; cognouimus: nec nõ subtrahi corollaria, quæ ad pretium ad-
 „ di ex pacto conuento consueuerant: idque magno cum eorum da-
 „ po pariter & offensione, quibus multas ob causas præcipue con-
 „ sultum oportuerat. Ac proinde curabis quàm diligentissimè, vti in
 „ hisce commerciis; Thomæi prorsus incolumes indemnèsq; ser-
 „ uentur: eosque ceteris etiam in rebus, vti Christianos & foetos
 „ quæ est, liberaliter comiterque tractabis. Ages etiã cū ipso Cocin-
 „ Rege, vti ritus quosdã Ethnicos ab ipsius auguribus in piperis ven-
 „ ditione

ditione adhiberi solitos (quãdoquidem nihil ipsius ea res interest) è nostro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius ditione, qui relictis idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnibus illico spoliari. Ab eiusmodi immanitate & turpitudinibus neruis amicum Regem niteris auertere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad eum litteras dabimus. Socotoranã causam diligenter ipse tu mihi coram & per litteras commendasti. eos ego populos è miserima seruitute ereptos admodum cupio; sed cum eo, ne Turca, cuius in imperio sunt, acrius irritetur; classesq; in isthac maria mittere paulatim aduescat. Hoc totum, adhibito Michaelè Vasæo, tu pro tua prudentia, reruq; istarum usu, videbis cuiusmodi sit. Piscarii littoris incolas, cū aliis injuriis affici à meis ducibus ferunt; tum verò cogi ad ea quæ piscantur, sibi tantū, iniqua conditione vendenda. Cauebis igitur etiã atque etiam, ne populis iis liberum vendēdi arbitrium adimatur: ducēsq; mei in commercio eiusmodi ne quid sibi proprium arrogent. atque ad ceterã quoq; tollendam vexationem, videbis num ea littora sat custodiri, meaque vestigalia sat cōmodè exigi sine classibus possint. quæ res si facultatem habuerit, non est cur illuc in posterum nauigēt. Præterea, cum magistro Francisco Xauerio consultabis atq; dispicies, utrū ad eius Ecclesiæ incrementum expediat, falsè sit; piscandi potestatem patere duntaxat iis, qui Christū induerint: ceteros, quoad sapiat, eo quaestu & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad Christum sese conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros, à parentibus, cognatis amicisque tecto ejici, bonis euerti, ac summa protinus in solitudine atque egestate versari. Horum tu inopiã subleuandã, communicata cum Vasæo re, annuam è meis redditibus pecuniã summam decernes, distribuendam à sacerdote, qui eiusmodi neophytorum institutioni præfuerit. è Ceilano insula, regius, ut fertur, adolescentulus, impias auunculinæ an parentis effugiens manus, Goam baptismi gratiã se contulit. Huius in persona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est, dabis operam ut doctrina quidem ac moribus in Diui Pauli collegio cum alumni ceteris imbuatur; quod verò ad victum cultumq; attinet, lauro separatim hospitio, impēsa mea copiosè ac liberaliter habeatur. Significauit is ipse mihi per litteras, ad Ceilani regnum, sibi ius actionemq; competere: videbis quidnam hoc sit: totamque rem probè exploratã & cognitã ad me perscribes. Quod autem tyrannus in suos populares, qui Euangelio credidēre, tam crudeliter sauiit; seras quidem illas, veruntamen debitas tanto sceleri pœnas ab eo per te quamprimum exigi volo: & grauem

„ audaciæ mercedem statui, quo intelligant omnes, nihil esse mihi
 „ antiquius, quã vt omni ex parte integri incolumesq; seruentur, qui
 „ à dæmonum castris ad Christiana signa transferint. Ab ethnicis ar-
 „ tificibus, Christi Domini, Virginis Matris, & sanctorum imagines
 „ pingi, atq; adedò circumferri venales, minimè decorum est nomini
 „ Christiano. Tu ergo, cum proscriptionis ac virgarum minis edices,
 „ ne cui profano tabulas eiusmodi pingere aut vèdere quoquomo-
 „ do in posterum liceat. Paræciale Cocini templũ, itemque Colani,
 „ dudum inchoata, patere imbris putrefacienda, turpissimum est.
 „ Vtrumque tu, architectis ac fabris adhibitis, quamprimũ regen-
 „ dum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vico Noroa tẽplum
 „ Diuo Thomæ Apostolo fieri, Calapore captam sanctæ Crucis æ-
 „ dem absolui: itemque in Giorano insula templum excitari. præter-
 „ ea, locis idoneis auditoria & scholas institui, ad quæ statis diebus
 „ non Christiana modò plebs catechismi causa, verum etiam ethni-
 „ ci ad Euangelium audiendum vel inuiti conueniant. Quandoqui-
 „ dem in ista mea ditioe mihi primum omnium & maximũ est ob-
 „ sequium Dei, & Christianæ religionis amplificatio; cupio vehemẽ-
 „ ter è Salfetanis quoque & Bardesii finibus, quibus mihi nuper I-
 „ dalcan cæssit, idolorum cultum ac profanas gentium supersticio-
 „ nes prorsus euelli. Id quo citra tumultum ac vim, hoc præsertim
 „ initio fiat, expedit, rationibus ac disputationibus quam lenissi-
 „ mè populos edoceri, quanto in errore ac veritatis ignoratio-
 „ ne versentur: quamque vel peruersum vel impium sit cultum, vni
 „ debitum Deo, simulacris lapidibusque ab homine tribui. Porro ad
 „ eas pellendas tenebras, cum alios viros adhibebis virtute & erudi-
 „ tione præstantes, tum verò ipse tu primarios gentis euocare, allo-
 „ qui, monere non desines, atque omni ratione ad Christum allice-
 „ re. Qui se se dederint, hosce, in fidem receptos, non tueberis mo-
 „ dò, sed etiam pro suo quemque captu fouebis ornabisq;. Hæc om-
 „ nia scito nobis maiorem in modum esse cordi; quæ singula te pro-
 „ tua industria & probitate sedulò curaturũ esse cõfidimus. Almeri-
 „ ni viij. Idus Martias. M. D. XLVI. Epistolã igitur hanc, indicem re-
 „ giæ pietatis ac sapietis, Vasaus in Indiam pertulit plenus optima
 „ spe. Cæterũ salutaria principis mãdata, itemq; Prætoris edicta, nõ
 „ quantum par fuerat pòderis habuere. obseruata & exhausta ferme
 „ facillima queque, reliqua, partim quòd priuatis obstarent con-
 „ modis, haud æquo animo in vulgus accepta: partim, nondum ma-
 „ turis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiudem Regis di-
 „ creto ad reditus, quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, au-
 „ reotũ insuper annua bina millia Goanis è vectigalibus accessere

Xauius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas, (quam Domini vinea à Galuani discessu factum in modum squalere didicerat) Parauis illum apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporè ex itinere primò, inde Malacam: à Malaca in Amboinù, & Mauricas insulas, postremò Ternatè defertur. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plantariis de more institutis, pro copia presentis villicos atq; custodes apposuit. Hinc ad reuiscenda quæ liquerat, operasque in Christi latifundia diuidendas, (quippe recetes interim ex Europa cultores aduenerant) haud sine magno Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. Interea Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium exprompserat nominis Christiani. multos acerbè torserat, quosdam occiderat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora punienda profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera munitione, tum sudibus præcutis, ac tribulis ferreis vndique septum offendunt. adèd, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcendos omnique arte, veruntamen irritò conatu firmarat, siquidem eructantibus è vicino verticibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis, ut munitionibus coopertis obrutisq;, liberum ac turum Lusitanis ad urbem accessum daret. hinc, non solum exitu læta, sed etiam miraculo insignis parata victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, ubi maclatum à barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, in sculpra quadrato lapidi, sanguineis & in specie recentibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa, repandum in liliū desinens. insidet in summo columba: læta ab imo herbae luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam, alij, seorsum al legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas, duos præcipua eruditionis fama, haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione, respondisse ferunt, notas eas, plurimum litterarum singulas obtinere vim. iis Apostoli sancti martyrium, quale nos à vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atq; illud nominatim, (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probè purgatam, Lusitani cõfestim in ara gratulabundi cõstituunt: intètiore cura sacellum absoluunt. Noua in loco frequentia, nouus honos accessit, sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo

ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cum ab Ecclesia celebratur expectatio Virginei partus, in eam ædiculam Christiani rei diuinæ causa conuenerant. Mirum dictu: simulatque ab sacerdote cœptum Euangelium est, vniuerso inspectante populo, Crux ea modicis primò stillis, largo dein sudore manauit. admota hinc tersui linteola sacra, liquidò cruentas ebibere maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrum cessit: grato post hæc splendore caruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natiuus rediit. Scilicet, res tam noua & illustris, ineffabili quodam gaudio delibutis adstantium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque verò proprium illius duntaxat diei cœtusve id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis ferme annis, eadem festa luce, eodem non modò sacrificii, sed etiam Euangelii momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque re dubitandi foret locus, totam dein & facti seriem, publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Concilii Tridentini transmisit. Cæterum thesaurus ipse repertus, Castriodemum obtinente prouinciam, & Euangelio adstruxit fidem, & opportunè Prætori, ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

HISTO.